

SAPPHO / SAPFO

PETER BRANDES MILLE SØNDERGAARD

FORLAGET WUNDERBUCH

SAPPHO

PETER BRANDES

MILLE SØNDERGAARD

SAPPHO / SAPFO

UDSTILLING MED VÆRKER

AF PETER BRANDES OG MILLE SØNDERGAARD

PROJEKTLEDER OG KURATOR

ANNA MARGRETHE WESTERGAARD

TEKSTER:

VINNIE NØRSKOV

METTE LUND ANDERSEN

ANNA MARGRETHE WESTERGAARD

MILLE SØNDERGAARD

BO LARSEN

RAKEL HASLUND GJERRILD

SOPHUS HELLE

PETER BRANDES

LENE CARLSKOV

RASMUS SEVELSTED

Forlaget Wunderbuch

SAPPHO/SAPFO

Rasmus Sevelsted

Sappho levede i byen Mytelene på den græske ø Lesbos omkring år 600 f.Kr. Hendes digte viser os en verden af venskab, begær og savn blandt øens kvinder, og de giver os et indblik i familieliv og bryllupper, musik og sang, ritualer og bønner. Digtene har også referencer til tidens politiske forhold på Lesbos, hvor aristokratiske familier kæmpede om magten.

I dag findes Sapphos digte kun i stærkt fragmenteret form. De kan inddeles i 2 grupper: offentlige og personlige. De personlige digte er de bedst kendte. Her hører vi om Sapphos brødre, hendes mor, hendes nære veninder, nye og gamle erotiske forbindelser. Den offentlige poesi består af religiøs digtning, især bryllupshymner, der er skrevet som lejlighedsdigtning til bestemte brudepar og opført af kor som en del af bryllupsritualet.

Sappho har siden antikken været kendt for sine erotiske kærlighedsdigte til andre kvinder. Disse erotiske digte antyder en kreds af kvinder, der synes at have været knyttet sammen på forskellige måder, men det er aldrig klart hvordan. Der har været spekuleret meget over Sapphos rolle i forhold til de kvinder, der nævnes. Har hun været en slags lærer eller korleder for unge kvinder, eller henvender hendes digte sig snarere til jævnaldrende veninder? Spørgsmålet er nært knyttet til spørgsmålet om hendes seksualitet: Forskere har forskellige teorier om udbredelsen af homoseksuelle forhold på Lesbos.

Disse spekulationer er ikke nye. Siden antikken har man skabt en mængde historier om Sappho, der tydeligvis alle er et forsøg på at skabe en biografi ud fra hendes digte, ofte på baggrund af misforståelser og fejllæsninger. Flere af de antikke vidnesbyrd fortæller om ting, vi stadig kan læse i hendes digte: hendes forelskelser, hendes forældre og hendes brødre. De nævner desuden en mand og en datter ved navn Kleis, men i dag ved vi, at historierne om Sapphos mand er senere tiders opdigtninger, og det er usikkert, om Kleis, der nævnes i to fragmenter, faktisk er Sapphos datter eller måske snarere en erotisk forbindelse eller en slave.

Når Sapphos person har tiltrukket sig så megen opmærksomhed, skyldes det utvivlsomt, at den stemme, vi hører i digtet, er usædvanligt personlig. Men paradoksalt nok er denne personlighed forbundet med en høj grad af anonymitet. I modsætning til de fleste andre græske digtere beskriver hun sjældent konkrete begivenheder eller personer, og hun afslører ikke detaljerne i sit liv eller sine forhold. Og måske er hendes evne til at tale direkte og personligt til os på tværs af tid nært knyttet til denne evne til at beskrive følelser, begær og tanker løsrevet fra deres historiske kontekst og anledning.

MILLE SØNDERGAARD
smukke ting, 2020

Fotopolymertryk, 38x36 cm

(Jeg er grønnere end græs. Fragmenter af Sappho, 2020)

Tilh. kunstneren

△ MILLE SØNDERGAARD
sodbitre kryb, 2020
Fotopolymertryk, 39x35 cm
(*Jeg er grønnere end græs. Fragmenter af Sapfo*, 2020)
Tilh. kunstneren

▷ MILLE SØNDERGAARD
Eros, 2020
Fotopolymertryk, 53x39 cm
(*Jeg er grønnere end græs. Fragmenter af Sapfo*, 2020)
Tilh. kunstneren

"Eros" 21.11.2020 Mille Søndergaard 2020

Ukendt fotograf
Fotografi af Thøger Larsen.
Tilh. Lemvig Museum

HAM, DU GIVER LOV TIL AT SIDDE NÆR DIG

Thøger Larsen som Sapphos gendigter og oversætter

Bo Larsen

Rektor på Lemvig Gymnasium

*Det nu, som dryppede til os ned,
det spejler den evige evighed,
en dråbe så frodig og sommerblå,
som somre, den syngende Sappho så.*

I 1920'ernes Lemvig gav Thøger Larsen dansk stemme til Sapphos digte. Sappho fik i Thøger Larsen en digter som oversætter, og digteren holder sig ikke i baggrunden.

Claus Engstrøm og Holger Friis Johansen viser i Klassikerforeningens genudgivelse af *Sapphos digte* (1995), at oversættelserne i højere grad bør kaldes gendigtninger end filologisk præcise oversættelser, skønt Thøger Larsen bestræbte sig på en filologisk tilgang til teksten. Oversættelserne, som jeg med respekt for den oprindelige udgave vover at kalde dem, udkom løbende i Thøger Larsens eget tidsskrift *Atlantis*. Var den filologiske tilgang besværliggjort af, at Thøger Larsen ikke var klassisk filolog, men autodidakt sproglærd og kastede sig ud i studiet af græsk udrustet med realeksamen og et arsenal af ordbøger og grammatikker, fandt Sappho til gengæld i Thøger Larsen også en gendigter, som kunne give hende en frisk og original stemme i samtiden. Thøger Larsen bevægede sig heller ikke længere væk fra den græske original, end at digtene i dag er udgangspunkt og referenceramme for såvel filologiske oversættelser som moderne gendigtninger.

Bøger til studierne kunne han blandt andet låne gennem hustruen Thyras bror Christian Paludan, og rammen var arbejdsværelset, kaldet *Buret*. Arbejdsværelset står stadig, som da Thøger Larsen sidste gang rejste sig fra studierne, takket være Lemvig Museums indsats for at bevare værelset intakt. På en reol bag skrivebordet finder man to uanselige notesbøger, som har været Thøger Larsens primære arbejdsredskaber. Han støtter sig til J.M. Edmonds' dengang spritnye Loeb-udgave med græsk lyrisk poesi, *Lyra Graeca* og Jakob Stählin's langt mindre Sappho-udgave fra 1734. Edmonds' udgave præsenterede som den første alle de nyeste Sappho-fragmenter, som dukkede op i Ægyptens sand i slutningen af 1800-tallet og frem. I 1897 dukkede de første græske tekster op i udgravningen ved Oxyrhynchus, og i 1914 blev de første Sappho-fragmenter udgivet og altså samlet i Edmonds' udgave af græsk lyrik fra 1922, som bliver Thøger Larsens indgang til Sappho. Begge tekststudgaver er overskrevet i hånden med omhyggelig og nydelig håndskrift og er suppleret med en notesbog med gloser til fragment 1, og både notesbøger og den udgivne tekst vidner om at Larsen har haft filologiske ambitioner. Læser man *Sapphos Digte* med den græske tekst i hånden, er det dog tydeligt at digteren giver sit besyv med, hvilket vi nu skal se.

De seneste år har vi fået en stribe oversættelser og gendigtninger af Sappho, og alle forholder sig med god grund til Thøger Larsens *Sapphos Digte*, hvor Sappho får stemme med en patos og lidenskabelighed, som har et ganske andet udtryk i den græske tekst. Hør blot starten på første fragment:

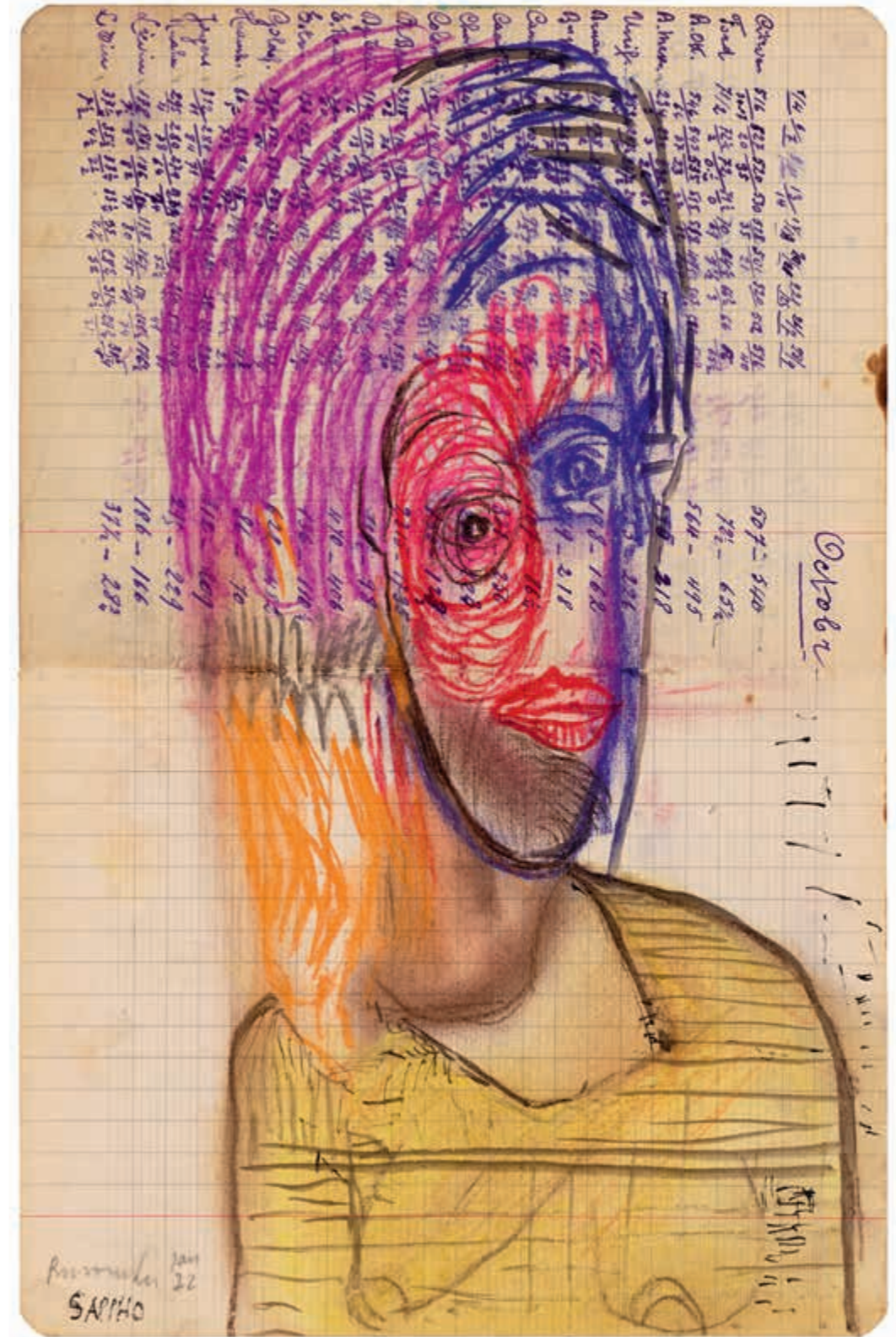

PETER BRANDES
Maja/Sappho, 2015
Radering 50x39 cm
Tilh. Galerie Moderne Silkeborg

"vinger" Z.T. 1/2 Mille Søndergaard 2020

MILLE SØNDERGAARD
vinger, 2020
Fotopolymertryk, 53x39 cm
(Jeg er grønnere end græs. Fragmenter af Sappho, 2020)
Tilh. kunstneren

OVERSÆTTELSER AF SAPFO

I kronologisk rækkefølge

1797 - 2021

Malthe Conrad Bruun, 'Sappho til Aphrodite' og 'Til den Elskede', udgivet i Poetiske Forsøg, Soldins Forlag 1797, s. 93-95. [fr. 1, 31]

Knud Lyhne Rahbek, 'Til en ung Pige', udgivet i Den danske Tilskuer nr. 18, 3. marts 1791, s. 137-138. [fr. 31]

Jørgen Johan Albrecht von Schönberg, 'Sapphos Nattetanker' udgivet i Simon Poulsen, Poulsens Nytaarsgave, Poulsens Forlag 1805, s. 231. [fr. 168B]

Frederik Schaldemose, 'Sapphos Ode til Afrodite', udgivet i Forglemmigei, Nyaarsgave for 1823, Wahlske Boghandlings Forlag 1823, s. 58-59. [fr. 1]

Niels Møller, 'Sapphiske fragmenter', udgivet i Efteraar, P.G. Philipesens Forlag 1888, s. 79-80. [fr. 102]

Frederik Moth, *Græske og Latinske digte i oversættelse*, Kolding 1902, s. 1 [fr. 1]

Thor Lange, *Sappfos Digte*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 58, 1903

Thøger Larsen, *Sappfos digte*, Atlantis Forlag, Lemvig, 1924

Kai Friis Møller, 'Til Aphrodite', udgivet i Erato, Digte om kærlighed fra græsk, latin, italiensk, spansk, fransk, tysk og engelsk, illustreret af Einar Utzon-Frank. Westermanns Forlag, 1942, s. 11. [fr. 1]

Palle Lauring, 'Vitellius', Carit Andersens Forlag 1944, s. 133. [fr. 94]

Holger Friis Johansen, *Fri mands tale. Græsk litteratur indtil Alexander den Stores tid*. Centrum 1984, s. 79-84. [fr. 1, 16, 31, 98]

Hanne Roer & George Hinge, 'Sappho: oversættelse og kommentar', Den Blå Port nr. 50, 1999, s. 20-25. [fr. 2, 34, 42, 54, 81, 115, 140, 141, 154]

George Hinge, *22 fragmenter*, online publikation glössa.dk
<https://alkman.glossa.dk/sappho.html>

Goula Panagiota, *Bittersøde Eros. Digte af Sappho fra Lesbos*. Multivers 2018

Mille Søndergaard, Lene Carlskov og Signe Andersen, *Jeg er grønnere end græs. Fragmenter af Sappho*, Klim 2020

Rasmus Sevelsted, *Roser fra Pieria. Samtlige fragmenter*, illustreret af Peter Brandes. Forlaget Wunderbuch 2020

Mette Moestrup og Mette Christiansen, *Sappho*. Gyldendal 2021

SAPPHORA 2

LEMVIG MUSEUM / ANTIKMUSEET VED AARHUS UNIVERSITET